

DE INFINITO ET FINITO

THESIS XXIX^a

I Praestituta notione finiti et infiniti, ac II certis principiis quae ad ea spectant constitutis; contendimus III infinitum actu in multitudine actuali sive permanente sive successiva, atque in multitudine corporali locum habere non posse.

DECLARATIO I. PARTIS. Finitum est quod fines sive limites habet. Infinitum quod limites non habet. Limes est negatio in subiecto ulterioris perfectionis possibilis in eodem ordine in quo sunt perfectiones subiecti, vel in excellentiore. Hoc ipso enim quod accipiendo vel partes aut realiter separatas ut in multitudine, aut separabiles ut in extensione, vel gradus perfectionis, qui in quovis ente ratione distinguuntur, perveniri potest ad eam partem vel gradum ultra quem non est alia pars aut alius gradus perfectionis ordinis eiusdem vel excellentioris, quae tamen possibiles sunt, illud ens dicitur limitatum seu finitum. E contrario si numquam eo perveniri possit, dicitur illimitatum seu infinitum. Gradus perfectionis in ente ratione distinguuntur considerando gradus perfectionum possibilium, quibus sua realitate aequivalet; unde cum perveniri possit ad eum gradum, ultra quem non est alius cui sua realitas aequivalet, qui tamen gradus est possibilis, ipsum est finitum; si vere semper supersit alius cui aequivalet, est infinitum.

Ex qua definitione haec duo consequuntur: 1° qui limitem dicit, duo dicit, realitatem aliquam tanquam materiam et defectum ulterioris realitatis tanquam formam; quare finitum formaliter consistit in negatione ulterioris realitatis. Idcirco 2° si spectetur modus concipiendi, conceptus finiti est positivus, concipimus enim per *habens limites*: si spectetur res concepta, est conceptus partim positivus, quia perfectionem aliquam dicit, partim et quidem formaliter est negativus, quia limites habet qui sunt quid negativum. E contrario se

habet conceptus infiniti; nam quoad modum concipiendi, concipitur formaliter per negationem limitum: quoad rem vero conceptam, quoniam limes omnis h. e. omnis negatio negatur, exhibet rem maxime positivam.

Porro finitum si vocis primum usum spectes, de quantitate proprie dicitur: quantitas autem duplex distingui potest, propria et metaphorica: propria, quae in magnitudine aut multitudine corporali consistit; metaphorica, quae gradibus perfectionis continetur. Prima dici potest quantitas formalis, altera quantitas virtualis; illa enim est reapse divisibilis in partes, haec est realitas vel perfectio simplex quae pluribus aequivalet. Unde spectata materia, triplex distingui potest finitum, scilicet in magnitudine, in multitudine, in perfectione.

Infinitum ratione formae h. e. carentiae limitis duplex distingui solet, actu nempe vel potentia. Scilicet infinitum, ut diximus, postulat ut partes eius vel gradus perfectionum accipienti nunquam limes occurrat; cum ergo deest limes in partibus vel gradibus qui iam possidentur, obtinet infinitum actu: cum autem deest limes in partibus vel gradibus qui haberi possunt, est infinitum potentia. Quare infinitum in potentia est illud quod semper h. e. sine fine crescere potest; infinitum actu quod iam habet omnia in se quae sine fine haberi possunt. Unde proprium est infiniti actu ut crescere amplius non possit, sive tale sit ut ultra ipsum nihil sit quod in eius ordine haberi potest.

Infinitum actu dicitur simpliciter infinitum; infinitum potentia dicitur proprio nomine indefinitum. Illud veteres dicebant infinitum categorematicum, hoc syncategorematicum.

Cum finitum ponat limites in quantitate sive formali sive virtuali, infinitum limites negat in utraque. Unde spectata materia, si triplex infinitum responderet triplici finito, infinitum in quantitate formali esset extensio infinita, aut multitudo infinita, realitas scilicet constans partibus sive distinctis, sive quae distingui possent, sine ullo termino multiplicatis. Infinitum vero in quantitate virtuali, sive in per-

fectione entis, esset realitas perfectione sua aequivalens actu perfectionibus possibilibus sine fine, ita ut nulla sit designabilis finita perfectio, cui ea aequivalet, cuius non sit alia superior, cuique rursus non aequivalet illa realitas.

Circa traditam declarationem conceptus infiniti quaedam existunt difficultates, quas ut expedias adverte 1° modo nullum iudicium ferri utrum existat necne aliquod ex his infinitis, sed in apprehensione tantum nos versari, ad quam spectat definitio rei. 2° Id quod caret limitibus in quantitate formali h. e. in magnitudine, vel multitudine, facile concipi, dummodo perpendas seriem ipsam dici infinitam, non singulas partes. Ex quo liquet perperam obiici quod nihil cuiquam addi possit, ut ita sine fine crescere valeat; quod enim adderetur, esset alia res ab ipso: nam et si hoc verum esset (quod tamen ita generaliter sumptum non damus), id verum foret in singulis, at non in ipsa serie, cui certe semper aliquid addi potest. 3° Quoad conceptum infiniti secundum perfectionem entis difficultas specialis existit. Quaeri enim potest quid postuletur ut ens sit hac ratione infinitum. An ut careat limitibus? at non videtur id fieri posse: si enim existit, erit eo ipso hoc ens, et non aliud, ideoque ab aliis distinctum, atque ita limites habens. An quod perfectiones eius non sint tot quin sint plures? at rursus id non videtur fieri posse; nam (ut ex re concessa arguamus) Deus est infinitus, et tamen eius perfectiones numerantur a theologis, nec aliae praeter ipsas esse censentur. An quod gradus perfectionis sine fine distingui ratione in eo possint? at idem videtur fieri posse in quavis perfectione finita, quemadmodum quaevis quantitas dividi sine fine potest. An quod sit plenitudo του ὄντος? at id verum esse potest, etsi sit finitum, si realitas possibilis entis non sit nisi finita. Quid ergo concipimus, cum concipimus ens secundum perfectionem infinitum?

Quoniam, ut iam monuimus, non nisi de conceptu heic agimus, advertimus 1° licere quavis perfectione finita in ordine entis concipere aliam maiorem; nulla enim apparet repugnantia quod aliqua perfectione data finita existat, aut concipi

possit alia maior; imo res prorsus possibilis apparet: si enim illa limites habet, ergo non est omnis perfectio, quae esse aut concipi potest; ergo esse aut concipi potest alia perfectio aequivalens illi priori et alteri, tum alia aequivalens illis, tum alia aequivalens huic et prioribus, et ita porro non secus ac in numeris, qui crescunt sine fine. Hoc posito 2° licet certe concipere ens quod realitate sua aequivalet actu omnibus possibilibus perfectionibus in quovis ordine possibili entis, remota quavis imperfectione, ita ut ex. gr. nulla sit perfectio vitae, intelligentiae, potestatis, durationis, independentiae et huiusmodi, quae ipsi desit, idque totum habeat sine ulla admixta imperfectione. In hoc enim conceptu nulla est repugnantia, quia perfectio quaevis per se non excludit aliam nisi ratione adiunctae imperfectionis; non est autem imperfectio de essentia alicuius perfectionis quatenus est perfectio. Porro hoc ens aequivalens omnibus perfectionibus possibilibus sine fine, remotis cunctis imperfectionibus, eminentius contineret perfectiones, quae seorsim in entibus finitis reperiuntur, contineret enim eas simplicissimo modo ita ut omnem compositionem vel metaphysicam excluderet; nam et simplicitas est perfectio, et perfectio possibilis simplicitatis est exclusio illius compositionis. Iam vero hoc ens esset ens secundum perfectionem infinitum: nam quod actu aequivalet possibili seriei quae sine fine crescere potest, sicut haec caret limite in augmento possibili, ita illud caret limite in eo quod actu habet; quod autem caret limite in perfectionibus, quas actu habet ex omni ratione entis, est actu infinitum in genere entis. Id est ergo quod concipimus, cum concipimus infinitum actu secundum perfectionem entis. Concipimus scilicet plenitudinem absolutam του ὄντος. Quocirca diversa est prorsus ratio *entis infiniti*, et *entis universalis*. Hoc enim est conceptus abstractus, et maxime indeterminatus per remotionem cuiusque genericae vel specifica perfectionis; illud est reale, et maxime determinatum omnibus perfectionibus, quae sunt in ipso perfectissimo modo, et sunt ipsum. Huic tamen ineptae confusio conceptuum innituntur speculationes hegelianae.

Itaque ad difficultates contra propositas respondemus 1° falsum esse quod hoc ens habeat limites; aliud est enim distinctio, aliud est limes; hic enim est intrinseca ulterioris perfectionis negatio, quae in aliquo subiecto esse possit; ea est negatio identitatis unius cum alio, et haec esset negatio identitatis infiniti cum finitis, quae identitas nulla est perfectio; neque enim ut ens aequivaleat actu perfectionibus omnibus possibilibus, debet esse identicum cum ipsis reallibus perfectionibus finitis.

Ad 2° dicimus suprema quidem veluti genera perfectionum huius entis esse finita sicut genera perfectionum possibilium quibus aequivalet; at infiniti sunt gradus secundum excessum in quovis genere.

Ad 3° Negamus paritatem; nam ea divisio entis finiti secundum gradus est ab uno termino dato ad inferiora per subtractionem; quare nihil est amplius in omnibus gradibus distinctis quam in primo: at in ente infinito distinctio graduum ex eo pendet quod quovis dato sunt alii et alii sine fine excellentiores, quatenus aliquid semper addi h. e. concipi in eo potest.

Ad 4° Negamus quod series possibilium perfectionum, quibus illud ens dicimus aequivalere, sit finita, ut iam declaravimus. Cum ergo concipitur plenitudo entis, concipitur infinitum.

Et hic quidem est conceptus infiniti actu secundum perfectionem. Utrum vero reapse existat, disputabitur in Theologia; ibi enim est proprius suus locus. Hactenus ergo de conceptu infiniti.

DECLARATIO II. PARTIS. Principia potissima in ista re haec sunt.

1° *Quidquid est vel est actu finitum, vel infinitum; nihil enim est medium inter habere limites in realitate, et non habere; unde indefinitum est actu finitum.*

2° *Infinitum finitis h. e. tandem aliquando desinentibus acceptionibus sive subtractionibus exhaustiri nequit: secus enim ubi acceptiones sive subtractiones desinerent, ibi terminus haberetur, quod infinito repugnat. Hinc infinitum*

pertransiri nequit. Transitus enim fieret per successivas acceptiones partium eiusdem ita ut tandem exhaustiretur. Neque potest numerari; numeratio enim fit per applicationem unitatis, quae (Th. V) tot et non pluribus acceptionibus repetita adaequat totum; id vero cui adaequatur unitas tot et non pluribus acceptionibus repetita, exhaustiri potest.

3° *Finitum per finiti additionem non potest evadere infinitum;* Nam si ita esset, posset infinitum finitis acceptionibus exhaustiri.

4° *Differentia finiti ab infinito nequit esse aliquid finitum;* quia in hac hypothesis duo finita infinitum aequarent, sive evaderent infinitum. Hinc nulla est proportio mensurae inter finitum et infinitum, h. e. distantia inter ea non est mensurabilis, seu crescit semper sine fine augmenti.

5° *Quovis finito potest esse aliud finitum maius;* quia cum distet semper infinite ab infinito, possunt inter ipsum et infinitum alia finita sine fine perfectiora poni, quocirca repugnat finitum absolute optimum.

6° *Infinito nihil potest esse maius saltem in eo ordine in quo infinitum est;* id cum conceptu infiniti necessario connexum est; est enim id ultra quod nihil est, quod in eius ordine haberi potest. Et sane concipi non potest quod in aliquo ordine aliud alio magis careat limite, in qua ratio infiniti consistit. Unde qui hoc principium negat, destruit conceptum infiniti.

7° *Quod infinitum est in una perfectione entis, puta sapientia, est infinitum in ipso genere entis.* Sane fac illud non esse in genere entis infinitum, quoniam istud infinitum est possibile, comparetur cum eo id quod est tantum infinitum in sapientia. Porro ens infinitum in genere entis erit et ipsum sapiens; sapientia autem ipsius est ne maior an par sapientiae alterius? Quoniam sapientia respondet veluti proprietas perfectioni ipsius entis, quod est sapiens: cum hoc sit infinitum in genere entis, illud nequaquam; oportet ut huius quoque sapientia sit maior. Ergo illa altera sapientia limitem habet; ideoque non est infinita. Et sane sapientia entis infiniti in genere entis potest comprehendere aliud

ens; at non vicissim ens quod non sit aequo modo infinitum potest illud comprehendere; quia est eo inferius: ergo. Quod de hac perfectione dictum est, de ceteris dicatur.

8° *Infinitum actu nequit habere primum et ultimum.* Ratio est quia quae intercedunt inter primum et ultimum, vel sunt finita, vel infinita: si infinita, habes absurdum, quod crescere possit infinitum additione duorum extremorum; si finita, habes absurdum quod finitum additione finiti, h. e. duorum extremorum fiat infinitum. Indefinitum vero nequit habere ultimum in serie augmenti; ratio est quia tale est ut semper crescere possit. Habet scilicet potentiam, quae expleri quodammodo ex parte potest, ex toto vero non potest; quia potest quidem singulos terminos augmenti recipere, sed non omnes simul; unde semper restat in potentia ad alios. Nimirum est potentia quae actuatur per actus semper incompletos.

Contradictoria est ergo sententia infinitum in multitudine posse contineri primo et ultimo, eoque esse infinitum quia a primo progrediendo nunquam possit ad ultimum perveniri; quod probari solet ex eo quod inter brutum et hominem intercedunt infiniti gradus perfectionis. Verum homo est extremum extrinsecum illi seriei, quae indefinita est, eo quod careat ultimo; non habetur ergo alterum extremum. At si duo extrema propria eius quod dicitur infinitum sint ambo actu, et ita habeatur multitudo actualis, nequit ea esse infinita, ut probavimus. Quod et alio argumento evinci potest: nam primum vel infinite distat ab ultimo, vel finite; si finite, ea multitudo non est infinita; si infinite, cum terminus qui praecedit immediate ultimum distet ab eo finite, et ita plures alii praecedentes; deveniendum erit ad eum terminum qui finite distet ab ultimo, cuius tamen praecedens terminus distet infinite ab ultimo, hoc est eo res redibit ut series finita additione unius fiat infinita, quod repugnat.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Quaestio est utrum infinitum possit esse in magnitudine et in multitudine. Quod possit esse in perfectione, liquebit cum Dei infinitas demonstra-

bitur. Negamus posse reperiri in multitudine et magnitudine.

1° *De multitudine.* Multitudo *infinita in genere* est ea ex qua partes aliquas accipientibus semper restat aliquid accipere. *Infinita vero potentia* sive indefinita ea est quae crescere semper potest, vel quae potest maior semper esse, cuius proinde terminus ultimus nunquam haberi potest. *Infinita actu* est ea quae omnia in se iam comprehendit ita ut crescere amplius non possit, sive ea maior concipi non possit.

Iam vero cum disputatur utrum multitudo infinita dari possit, sermo esse potest de multitudine rerum vel in statu possibilitatis, vel in statu existentiae. De multitudine possibilitatis loquemur in Theologia. Multitudo autem rerum in statu existentiae dicitur actualis. Duplex distingui potest multitudo actualis, permanens nempe et successiva; permanens, cuius elementa omnia simul existunt; successiva, cuius elementa omnia aliquando quidem existunt, sed non simul, at unum post aliud. Nos modo disputamus de multitudine actuali permanente et successiva. Itaque probamus repugnare multitudinem actualem infinitam sive permanentem, sive successivam.

A *Pro multitudine permanente.* α Spectata materia multitudinis (hoc argumentum valet pro quavis multitudine, quae non supponatur constare omnibus entibus infinitis in perfectione, cuius hypothesis absurditas propriis argumentis suo loco demonstrabitur, cum unitas infiniti demonstrabitur). Infinita non est ea multitudo quae crescere semper potest in eodem ordine in quo reperiuntur entia quibus constat; atqui multitudo quaevis actualis permanens crescere semper potest in eodem ordine etc. ergo. Maior liquet ex definitione; minor prob. Ponatur aliqua multitudo entium, quae supponitur infinita; quaerimus: singuli termini ipsius sunt ne perfectione finiti, an aliquis est infinitus; si singuli sunt finiti quoad perfectionem, haec multitudo non continet omnia entia, sive crescere potest, quibuscumque enim finitis positus potest semper esse aliud maius (II. p. 5): potest ergo crescere in ordine entium.

Si vero aliquis ex his terminis est infinitus, qui proxime ab eo distat in perfectione finitus erit: iam vero inter finitum et infinitum sunt possibiles alii termini maioris perfectionis sine fine: ergo ea multitudo crescere semper potest. Quod de entibus generatim dictum est, dici eodem modo potest de certo genere vel specie entium, corporum extensorum, viventium, intelligentium, etc. Ergo.

β Spectata ratione multitudinis (haec autem argumenta valent pro quavis materia multitudinis). Si multitudo est, unitates inter se distinctas continet, secus non est multitudo, sed unitas.

Itaque a) possunt aliqua secerni saltem cogitatione; quaerimus an reliquae sint infinitae; si negas, habes absurdum, quod ex finitis resultet infinitum; si affirmas, habes absurdum, quod infinito possit fieri additio in eodem ordine in quo est infinitum, ideoque vere crescat; cum enim res sunt in eodem ordine, maius est id quod resultat ex omnibus, quam una aut altera.

b) Item cum multitudo unitatibus distinctis constet, habebit quoque binarios, ternarios, etc. quaerimus an et isti sint infiniti sicut unitates an non; si negas, habes infinitum resultans ex finitis; si affirmas, habes infinities infinitum aequale infinito simplici, quod duplici ex capite repugnat: 1° ex eo quod detur infinitum infinities, quia infinito nihil potest esse maius (II p. 6); 2° ex eo quod infinitum ex binariis ex. gr. aequale sit infinito ex unitatibus, quae sunt partes binariorum, quod per se repugnat, sicut repugnat duo aequare unum.

γ (Pallavicinus De Fide, Spe et Caritate c. 18). Multitudo infinita debet esse aliquid unum, seu collectio una, quia non est plures collectiones finitae seorsim sumptae, sed est aliquid totum extra quod nihil est: iam vero unum non est divisibile in plura, quae sint eiusdem rationis ac unum quod dividitur; at haec multitudo infinita cum sit divisibilis in plura, deberet esse divisibilis in plura infinita, quia secus exhauriri posset, illud autem repugnat: ergo.

Nota. Nos non probare repugnantiam numeri infiniti,

sed multitudinis, neque huius repugnantiam probare assumpto hoc medio, quod numerus infinitus repugnet, ut liquet ex ipsa demonstratione; sed ex conceptu multitudinis et infiniti, vel ex materia ipsa in qua multitudo ponitur repugnantiam colligimus.

B *Pro multitudine successiva.* Cum in hac multitudine debeant actu exstitisse omnes termini, necesse est ut haec series successiva careat initio; si enim initium habet, cum termini successive adveniant, erit quidem potentia infinita, sed actu erit semper finita. Si autem est actu infinita, iam tota exstitit: secus enim esset infinita tantum in potentia. Quocirca terminus aliquis esse debet, praeter quem non est alius de illa serie. Iam vero multitudo successiva actualis infinita repugnat. Primo quidem quia eadem fere argumenta contra eam valent, ac contra permanentem. Fac enim esse seriem dierum, potest detrahi unus dies, possunt horae cum diebus comparari, et sic argui ut secundo loco arguimus contra multitudinem permanentem. Sane posita multitudine successiva infinita hoc ipso ponitur possibilis multitudo infinita permanens; nam posset singulis diebus Deus creare aliquod corpus illudque semper servare; cum haberetur multitudo infinita dierum, haberetur quoque multitudo infinita corporum, atqui hoc repugnat: ergo.

Praeterea specialis est ratio pro multitudine successiva. In omni enim successione omne consequens habet necessario suum antecedens, ideoque repugnat in aliqua successione plura esse consequentia quam antecedentia. Atqui in successione infinita plura essent consequentia quam antecedentia; quia nullus esset terminus qui non esset consequens eo quod deest primus terminus, caret enim series initio; ultimus autem terminus absoluta serie esset consequens quin esset antecedens, cum alius eum non sequatur: ergo.

2° *Pro magnitudine corporali.* Repugnat actu exsistere corpus magnitudinis infinitae, sive brevis, repugnat actu linea infinita. Sane primo cum linea dividi possit in partes, vel designari saltem possint in ea partes, possunt eadem argumenta urgeri ac contra multitudinem infinitam.

Praeterea supponatur haec linea quae infinita dicitur. Possumus aliquod punctum in ea designare et ab eo incipiendo per repetitam manus applicationem plures palmos ex. gr. successive designare, quibus pars quaedam lineae aequivaleat. Iam vero si linea sit infinita, necesse est ut in sua extensione designari possit aliquis palmus qui infinite distet ab eo qui primo designatus est, secus enim finitis palmis exhauriretur, et esset finita. Verum post primum palmum designatum sunt aliqui palmi qui distant ab eo finite, ut secundus, tertius, etc. Itaque habemus palmos qui ab eo primo designato distant finite, et habendus est in eadem producta extensione aliquis qui infinite distet. Quapropter eo deveniendum est ut palmus quidam distet a primo finite, et alter immediate consequens distet infinite, secus non habebitur in linea palmus aliquis qui infinite distet. Scilicet series seu magnitudo quaedam finita additione unius palmi fit infinita, in quo manifesta est absurditas. Huic argumentum Arriaga Disput. 13. Phys. S. 6. fatetur se nescire quid respondeat, conceditque absurdum sequi. Addit tamen hoc argumentum manifeste retorqueri in aeternitate Dei tum a parte ante, tum a parte post; quod falsum esse liquebit, cum de aeternitate Dei sermo erit.

Difficultates, si quae sunt, potissimum petuntur ex multitudine possibilium, quam non pauci contendunt esse actu infinitam. Quare cum haec quaestio in Theologia versabitur (adabilia enim declaranda opus habemus intellectu divino), illae prorsus solutae erunt.

DE NECESSARIO ET CONTINGENTE.

THESIS XXX^a

I Praestituta notione entis contingentis et necessarii, atque utriusque notionis indole et origine declarata, II certa de iis principia constitui possunt.

DECLARATIO I. PARTIS. Ens contingens est id quod potest existere, et potest non existere, cuius proinde essentia est

per se indifferens ad existendum vel non existendum: et ideo non habet in se, sed in alio rationem sufficientem adaequatam cur actu sit. Necessarium generatim dicitur id quod *non potest non esse*. Duplici in ordine reperitur; vel in ordine essentialium, sive intelligibili (Th. II), vel in reali. Necessitas autem rursus duplex est, scilicet vel necessitas absoluta, vel hypothetica (cf. quae dedimus in Critica. Th. IX). Porro *ens necessarium* appellari solet illud, quod in ordine reali gaudet absoluta necessitate. Est ergo necessarium id, cuius essentia non est indifferens ad existendum vel non existendum, sed postulat absolute existere, ut sit ei impossibile non existere. Est proinde ens, quod vi solius suae essentiae existit. Vi enim solius suae essentiae existit id, in cuius essentia est ratio sufficiens et adaequata cur sit, et repugnet non esse: huiusmodi porro est ens necessario existens. Si enim in essentia eius deesset haec ratio, posset per se non esse, sive adhuc foret indifferens ad existendum, vel non existendum; ideoque non esset ens necessarium.

Quod autem non potest non esse aliqua facta hypothese, est quidem hypothetice necessarium, sed absolute est contingens.

Si comparetur utriusque conceptus necessarii et contingentis, haec habemus.

1° Ex parte modi concipiendi conceptus contingentis est positivus, *potest esse, potest non esse*; ex parte rei conceptae, est partim positivus, partim negativus. Positivus, quia perfectionem dicit *potest esse*; negativus, quia imperfectionem dicit *potest non esse*.

E contrario conceptus entis necessarii, ex parte modi concipiendi, est negativus; *non potest non esse*; ex parte rei conceptae est maxime positivus, negata enim imperfectione, ponitur maxima perfectio.

Si contingens definias; *quod est indifferens ad esse et non esse*, res eodem redit; hoc est enim proprium eius quod potest esse et non esse. Nequis autem definire ens necessarium, *quod non est indifferens ad esse et non esse*: nam id et nihilo competit. Si vero definias ens necessarium *id*

quod postulat semper esse, habes conceptum positivum. Adverte tamen hunc conceptum esse posteriorem, priorem autem illum: *quod non potest non esse*, ut docebimus n.º 4.

2º Conceptus contingentis et necessarii non sunt contradictorii; sed potius contrarii. Sane necessarium est *quod non potest non esse*, si contingens affirmaret tantum *quod potest non esse*, haberetur contradictio; verum aliquid plus affirmat, scilicet *quod potest esse*, ideoque sunt potius contrarii. Reapse tamen opponuntur ut perfectum et imperfectum; utrumque enim perfectionem dicit: *potest esse*; sed contingens habet adiunctam imperfectionem: *potest non esse*, qua caret necessarium.

3º Ad efformandum conceptum contingentis non requiritur ut praecedat in nobis conceptus entis necessarii. Nam ut ille conceptus efformetur satis est si mens advertat aliquid, puta modificationem suam, modo esse quae prius non erat; statim enim concipit quod aliquid potest esse et potest non esse; ab esse enim ad posse, et a non esse ad posse non esse valet illatio; unde conceptus entis et possibilitatis sufficiunt ad illum efformandum: atque hi conceptus tantum sunt elementa eius definitionis. Licet autem in conceptu entis contingentis implicite negetur eius necessitas existendi, sicut negatur etiam impossibilitas, id 1º tantum probat conceptum necessitatis existendi oriri simul cum conceptu contingentis, sed implicite, non explicite; 2º id nullo modo probat conceptum explicitum entis realis necessarii, multoque minus notitiam certam eius existentiae praevertere conceptum contingentis; nam haec non sunt necessaria menti ut neget implicite aliquod ens necessario esse; sufficit enim ille processus, quem indicavimus, quo res posse esse et posse non esse apprehenditur.

Conceptus porro explicitus necessitatis generatim determinari in nobis potest ab experientia interna necessitatis, quam experimur in sentiendo et apprehendendo quod est praesens, et iudicando quod est evidens. Conceptus autem explicitus entis necessarii potest per se obtineri addita negatione alteri parti conceptus contingentis: *quod non potest*

non esse. Ordinaria tamen occasio, qua excitatur in nobis hic conceptus, videtur esse consideratio entis contingentis coniuncta cum principio causalitatis; inde enim efflorescit notio causae, quae non sit contingens, sed necessaria: qua de re in Theologia.

4º Nequit vero esse in nobis prior conceptus explicitus entis necessarii conceptu contingentis. Etenim primi nostri conceptus determinantur a rebus, quae sunt reapse contingentes: ideoque ab ipsis non potest determinari immediate conceptus entis necessarii, cum ipsae non sint huiusmodi ens. Restat ergo ut iste conceptus efformetur ab intellectu vel negatione aliqua superaddita conceptui entis, vel synthesis quadam conceptus entis, et conceptus necessitatis quem iam gerat. Porro si primum dicitur, conceptus contingentis est prior: nam negatio, ex qua prodit conceptus entis necessarii, debet esse negatio possibilitatis non existendi, h. e. contingentiae: quae proinde iam in aliquo ente concipitur. Si alterum dicitur, haec ipsa synthesis supponit 1º ens, quod ante eam apprehenditur, non apprehendi ut necessarium; 2º iam esse in nobis conceptum necessitatis. Porro si hic conceptus ad primas notitias spectat nequit esse nisi ille qui determinatur in nobis ex eo quod in nobis ipsis experimur. Hic vero est conceptus necessitatis efformatus ex negatione possibilitatis non existendi: concipimus enim necessitatem quatenus apprehendimus nos in quibusdam adiunctis, secus ac in aliis, non posse non agere, non sentire ex. gr. obiecto praesente, non assentiri veritati evidenti: ergo. Sed de his uberius suo loco, nempe in Anthropologia, cum de cognitionum nostrarum origine disseretur.

Cave tamen ne confundas conceptum entis necessarii, cum notitia certa existentiae eiusdem; haec enim absque ullo dubio posterior est conceptu et notitia certa existentiae contingentis, ut in Theologia patebit.

5º Itaque in ordine ontologico prius est quidem ens necessarium, quam contingens; quia illud est causa, hoc effectus: in ordine autem logico prior est conceptus entis con-

tingentis quam conceptus necessarii, quia hic mediante illo efformatur.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Principia de necessario et contingente praecipua haec sunt. 1° *Nihil est quod non sit aliquo modo necessarium.* Nam saltem cum est, non potest non esse; quae est necessitas hypothetica. Et sane nisi ita foret, facta contingentia non essent cum certitudine cognoscibilia; quia certitudo mentis supponit necessitatem rei cognitae. Praeterea quaevis res essentiam habet, quae necessaria est (Th. II).

2° *Ens necessarium, seu ens quod necessario existit, semper est h. e. fuit semper, est, et erit semper.* Nam impossibile est ei non existere; et si aliquando non esset, posset ex sua natura non esse; sive contingens foret.

3° *Necessitas existendi nequit competere nisi enti secundum perfectionem infinito.* Id quidem data opera in Theologia demonstrabitur, nunc satis sit hoc argumentum. Scilicet ens finitum nequit hac gaudere necessitate. Nam vel necessario existit quatenus finitum, vel quatenus est tale finitum. Non primum, quia hoc posito deberent omnia finita existere, et existere semper; quod falsum est, et repugnat. Non secundum, quia si necessario existit ratione suae certae perfectionis, pariter imo multo magis existens necessario ea quae constant perfectione maiore; haec porro sunt sine fine, quia quovis finito dato potest dari aliud perfectius; deberet ergo existere multitudo sine fine, quae existens esset actu infinita, entium huiusmodi finitorum: atqui multitudo actu infinita repugnat: ergo (cf. Th. praeced.).

4° *Ens contingens a causa aliqua produci debet: ens autem necessarium est improducibile.* Patet prima pars ex iis quae docuimus in thesi de principio causalitatis. Altera pars constat, tum quia quod producitur, non semper fuit: tum quia ens necessarium habet in se ipso rationem completam suae existentiae: postulat enim esse ex sua natura ita ut in quavis hypothese sit impossibile, quod non existat. Iam vero huiusmodi ens a) non indiget causalitate alterius ut sit: b) nequit produci ab alio, sive non est ens producibile:

quia nequit habere rationem suae existentiae in alio, sive partialem, sive totalem; nam si id esset, penderet eius existentia ab aliqua hypothese extrinseca suae naturae: et sic non amplius ex vi suae naturae esset ei impossibile non existere; quod tamen est esse necessarium.

5° *Ens necessarium est ens absolutum; ens vero contingens est ens conditionatum.* Sane ens absolutum dicitur quod a se ipso habet quidquid habet independenter prorsus ab alio: atqui tale est ens necessarium; nam a se ipso existit: essentia ergo sua realis est a se independenter a quovis alio: essentia autem sua est infinita, ideoque est omnis perfectio simplicissimo modo (Th. XXIX. p. I); quidquid ergo in eo est, necessario est, et idcirco a se independenter ab alio, ideoque absolutum.

Ens vero conditionatum dicitur illud, cuius esse aut perfectio pendet ab alio: atqui quod contingens est, est huiusmodi: ergo. Hinc ens absolutum dicitur quoque *ens conditionale*. Debet enim esse id quo posito sint possibilia contingentia, quod proinde spectatur tanquam conditio possibilitatis horum conditionatorum: huiusmodi autem nequit esse pro universitate conditionatorum aliquid ens contingens, quia et ipsum in ea universitate continetur: restat ergo ut sit ens absolutum.

DE ENTE MUTABILI ET IMMUTABILI.

THESIS XXXI^a

I Praestituta notione mutationis et speciatim conversionis, ceterisque speciebus mutationis declaratis; II plane intelligitur quid sit ens mutabile, et ens immutabile: III et certa principia circa utrumque colliguntur.

DECLARATIO I. PARTIS. Mutatum dicitur quod se nunc habet qualiter antea non se habebat, vel nunc non se habet qualiter antea se habebat (Toletus in Summam III p. q. LXXV. a. 4. q. 3 adverte 5). Mutatio idcirco est transitus